

הפורחת בכל יום..

הניוז היומי של דרשו.

Dirshu
דרשו ד' ועוז
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

יום חמישי כ"ד טבת תשע"ח | דף היומי בבלי: שבועות מד.
דף היומי בהלכה: מסעיף ג' עד סעיף ה'. | לוח יומי מקוצר: עמוד ס"ח סימן רצ"א.
מוסר: פרק י"ז ואמרת על זה משלעד פרק י"ז והנה מדרך העולם.
קנין חכמה הלימוד השבועי: פרק ב משנה ח עד משנה ט 'רבי שמעון אומר'.

עניינא דיומא שובבי"ם

עצות מחז"ל לכפרת עוונות בימי השובבי"ם

יום דכתיב 'ויאמרו לאמר', וכדכתב רשב"י בזוהר שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה, כשעה ראשונה אמרנו אותה. [מדברי השל"ה הק' בשם ה'חרדים' שהיו רגילים בפיו של הגה"צ רבי שמואל אהרן לידר זצ"ל בימי השובבי"ם - ע"פ 'המבשר תורני ויחי']

יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום, לאומרה בקול ובשמחה רבה, כאילו אותה שעה יצא ממצרים. שהרי אמרו במדרש: 'ויסע משה את ישראל מים סוף' - שהסיעם מעוונותיהם, שנמחלו ע"י השירה, שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה מוחלין לו על כל עוונותיו. והנה אחר שציוונו השי"ת לומר שירה זו בכל

הדף היומי בהלכה

איזו כמות של יין ראוי לשתות בסעודות השבת?

היה יין ברשותו ואכל ללא קידוש (ראה שו"ע רפט, ב), ולפני סעודה שלישית הגיע לידו יין, יקדש עליו לפני סעודה שלישית. ויש שהורה שאף אם הגיע היין לידו לאחר סעודה שלישית, יקדש ויאכל סעודה כדין קידוש במקום סעודה (ראה שו"ע רעג).

[שו"ע רצא, ד, משנ"ב יח ורצא, ושעה"צ ט; ביאורים ומוספים דרשו, 18-19]

יש מהראשונים שסובר שצריך לשתות יין באמצע כל סעודה משלוש הסעודות של שבת, מפני כבוד השבת; בנוסף ל"ין שני הקידושים, שבליה וביום, ששותים לפני הסעודה. וראוי לנהוג כדבריו. ולשם כך די בשתיית מעט יין, ואין צורך בשתיית רביעית כבקידוש. ולפני סעודה שלישית אין צורך לקדש על היין לכל הדעות, אך אם בבוקר לא

הדף היומי בהלכה

כמה ככרות לחם נותרו במדבר לסעודה שלישית?

ארבע, ואכלו אחת בבוקר, אחת בליל שבת, ואחת בשבת בבוקר, ולסעודה שלישית נותרה ככר אחת. אולם, עיקר ההלכה כדעה הראשונה - שיש לבצוע על לחם משנה גם בסעודה שלישית, וכן המנהג.

[שו"ע רצא, ד, משנ"ב יט ורצא, ושעה"צ י]

בכל סעודת פת שאדם אוכל בשבת, צריך לברך 'המוציא' על 'לחם משנה', ואף אם אוכל יותר משלוש סעודות. ואם אין לו 'לחם משנה', יאכל שלוש סעודות (בלבד) ללא לחם משנה. ויש אומרים שבסעודה שלישית די בלחם אחד (שָׁלֶם), כיון שלחם משנה הוא זכר לָמֶן, שירד בערב שבת בכמות כפולה - ככתוב: 'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקֶטֶט לָחֶם מִשְׁנָה', ומכל כמות יומית אפו שתי ככרות לחם, כך שביום שישי אפו

מדוע אין להסמיך את הסעודה השלישית לשניה?

'אכילה גסה': ובנוסף, לכתחילה יש להתפלל מנחה לפני סעודה שלישית (ראה שו"ע לעיל, ב).
ואם מסיבה כלשהי נאלץ לאכול סעודה שלישית לאלתר – יצא ממקומו למשך זמן מה, כדי להפסיק בין הסעודות.
[שו"ע רצא, ג, משנ"ב יד-טז, וביה"ל ד"ה לא]

אם נמשכה סעודת הבוקר בשבת עד שהגיע זמן מנחה גדולה, שבו כבר ניתן לאכול סעודה שלישית, לא יאכל סעודה שלישית מיד לאחר הסעודה השניה, כיון שכאשר מברך ברכת המזון, ומיד נוטל ידיו ואוכל סעודה נוספת – נחשבת ברכת המזון הראשונה, וברכות 'על נטילת ידים' והמוציא של הסעודה השניה, לברכה שאינה צריכה.
וכמו כן, אם יסמיך את הסעודות זו לזו, עלולה הסעודה השלישית להיות

הסיפור היומי

משסיים ר' יעקב ז"ל וי"ס את בניית הסוכה שב הגרא"א דסלר זצ"ל ואמר לו כי הוא מעוניין לשלם על כך. תמה ר' יעקב: "הלא סוכם שאינני נוטל שכר על עבודתי?"

ליום היארצייט של המשגיח הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל

הרב אברהם פוקס

"והריקותי לכם ברכה עד בלי די" - עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. ופנה אלי בשאלה: "מהו המושג ומהו השיעור עד שיבלו שפתותיכם, וכי יתכן לאמוד הדבר בדעתנו? וכי יש גבול לכך? הנה לדוגמא, המשיך רבינו, ביום השנה להכתרתה של מלכת אנגליה מתאספים כל בני המדינה לאחל לה שנה חדשה ומוצלחת, המלכה ניצבת על עמדה שעות על גבי שעות וכל העם חולפים על פניה ולוחצים את ידיה כשאיחולי ברכה בפיהם, כאשר מדי פעם בודק אותה רופאה האישי אם יש בה כח להמשיך עוד לקבל את פני המברכים, ועדיין איננה מגיעה לכדי 'עד שיבלו שפתותיכם'.

בראשית כהונת רבינו ביישיבת פוניבז', הוא הגיע ארצה ללא בני משפחתו. בפרוס חג הסוכות ניגש אליו הרב יעקב ז"ל וי"ס מותיקי צוות מזכירי הישיבה וביקש לסייע בידו בבניית הסוכה וסיכוכה. למרבית הפלא - מספר ר' יעקב - נתקלתי תיכף בהתנגדות נחרצת, כשהוא מתבטא ואומר כי אמנם לבנו היה מניח לעזור לו, אבל לא לתלמיד. התעקשתי ואמרתי כי גם תלמיד נחשב כבן, עד שלבסוף נעתר לבקשתי כשהוא מתנה את עזרתי בתשלום. אך אני התעקשתי גם בזאת, עד שהניח לי לסייע בעדו ללא תנאי תשלום. משסיימתי את בניית הסוכה שב רבינו ואמר לי שהוא מעוניין לשלם לי. תמהתי כנגדו, הלא סוכם שאינני נוטל שכר על עבודתי, ורבינו נענה ואמר: התכוונתי כעת לתשלום רוחני. מיד הושיבני רבינו וציטט בפני את מאמר חז"ל במסכת שבת על הפסוק

פניני הפרשה

בישיבת חברון שבשכונת גאולה בירושלים הוכן מקלט בחדר האוכל ששכן בקומה הראשונה. היחיד שלא נכנס למקלט בעת ההפצצות היה ראש הישיבה הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל

ומעיד אותו תלמיד, הלוא הגה"צ רבי שלמה הופמן זצ"ל, שהיה הדבר לימוד עצום ומפעים לשמוע את קול נעימת לימוד הרב [שהיה 'בעל מנגן נפלא], והיה השומע משתומם ומתפעל הכיצד בעיצומו של יום הפצצות ופחדים מרוכז לו הרב בתלמודו כאילו דבר לא מתרחש מסביב, כמכריז ואומר 'תורה מגנא ומצלא'. ובמעלי פניא דשבתא, כשנתקבצו התלמידים אל בית ראש הישיבה פצה כל אחד פיו בנוגע לענייני המלחמה ופחדיה, ואך ראש הישיבה נענה ואמר בהטעמה ובהתרגשות: "אני שומע 'קול דודי דופק'..."
עד סוף ימיו, מדי ספרו זאת, היה קולו הגה"צ רבי שלמה הופמן זצ"ל נרעד בהתרגשות בהעלותו על שפתיו את מילותיו אלו של רבו, באותה הטעמה ולהט בהן נאמרו בשעתו.
(הגאון רבי ישראל מנחם וינגרטן שליט"א ר"י משנת שלמה - ממקור ראשון)

ורב מהיות קולות אלקים וברד (שמות ט כב)

במלחמת ששת הימים, הפחד מילא את הלבבות, תחושת מחנק ואימה חתכה את האויר כבסכין. הדי הפצצות הירדנים, שהיו ממוקמים בסביבת 'נבי סמואל' שבצפון ירושלים, הלמו באוזני יהודי העיר. כל 'בוס', הרעיד את הבתים ואת הלבבות...

בישיבת חברון שבשכונת גאולה שבירושלים, הוכן מקלט בחדר האוכל ששכן בקומה הראשונה. היחיד שלא נכנס ל'מקלט', היה ראש הישיבה, הגאון רבי יחזקאל סרנא. הוא עסק בתלמודו בחדרו למעלה, ורק השגיח שלא יהיו בחורים שיצאו מה'מקלט' החוצה, בשום פנים.

אחד התלמידים ניצל איזו הזדמנות בשעות החרדה ההן, ושאל את הרב, לקול הדי ההפצצות, האם אינו חרד או חושש מהקולות ומהברקים. השיבו רבו ראש הישיבה כי במקלט איננו יכול להתרכז דיו בתלמודו כבחדרו.

אדם חי עוד יכול לעשות, אבל אלה שכבר מתו מסכנים אינם יכולים לעשות כלום, ממש מסכנים, לכך התחלתי לתת עבורם צדקה

מרן הגראי"ל שטיינמן זיע"א על החיים והמתים והזכויות. - ליום השלושים של מרן

ומזכיר לפחות את אותם שאח"כ לא ישאלו אותי למה לא הזכרתי אותם, (אמרתי לרבנו שבאביו ואמו יש גם מצווה מכבדו במוותו, אמר רבנו שזה נכון) פעם אמר שבאביו ואמו אין צריך להזכיר שעושה לעילוי נשמתם, דממילא כל מה שעושה הוא מכוחם ונזקק לזכותם (את הרבנית רבנו לא מזכיר כי ב"ה יש לה צאצאים).

אמר, אני מסתפק אם צריך לתת צדקה עבור הגאונים שלא זכו לזש"ק, אבל יש להם ספרים שזכו להוציא ולומדים בהם, כגון החזו"א, האור שמח. עוד אמר מה שאני מזכיר כל יום המתים שעדיין לא עברו עליהם י"ב חודש, כי אולי יש ביניהם כאלו שאין להם ילדים שידאגו להם. (אמר לי רבינו שכמובן ששייך גם זכות צדקה לחיים).

הגה"צ ר' ראובן מלמד אף שלא זכה לזש"ק אבל יש ספרים שלו. אמר רבינו אני אף פעם לא מזכיר בספרים שלי שמות של אנשים שבימינו, חוץ מר' ראובן מלמד שהעיר לי הערה, וראיתי שרוצה שאכתוב בשמו, וכיוון שאין לו ילדים הזכרתי שמו. היה צדיק גדול, היה קם כל יום הרבה לפנות בוקר ולומד, גם עבודת התפילה שלו הייתה גדולה. (עיי הפרק על ספרי רבינו). נסתפקתי דהנה מצד אחד כתוב בספרי המקובלים דלהזכיר שם זה מעורר דינים, מצד שני אני רוצה להזכיר שמות ולתת עבורם צדקה, מסתמא הטובה מזה עולה על הבעיה של הזכרת השם.

והנה חשבתי השבוע על דודי זקני (אלטער פעטער) ר' משה אברן ב"ר שלמה חיים ז"ל אח של סבתא שלי, נפטר בשנת תרס"ג, נהג בהוראה ארבעים שנה, (מג"ש אצל ר' גרשון תנחום) והוא נפטר ללא ילדים,

אדם חי עוד יכול לעשות, אבל אלה שכבר מתו מסכנים אינם יכולים לעשות כלום, ממש מסכנים, לכך התחלתי לתת עבורם צדקה לקופת העיר מהשבוע. הם מסכנים כמו רעבים לא יכולים לזוז בכוח עצמם, וזה כזה חסד שאין לתאר. וסיפר שנותן כל יום פרוטה עבור אחד שצריך לבקש ממנו מחילה נפטר לפני הרבה שנים, מחלתי לו.

רבינו ביאר באורך מה יש מזה שלא למחול מה יש לי מזה שההוא יהיה בגיהנום? (גלקט מתוך צדיק כתמר יפרח)

אדם חי עוד יכול לעשות, אבל אלה שכבר מתו מסכנים אינם יכולים לעשות כלום, ממש מסכנים, לכך התחלתי לתת עבורם צדקה לקופת העיר מהשבוע. הם מסכנים כמו רעבים לא יכולים לזוז בכוח עצמם, וזה כזה חסד שאין לתאר. חסד זה הרי מהדברים הכי גדולים, ויש חסד לחיים וחסד למתים, וכתוב בתורה שחסד עם המתים נקרא חסד של אמת, מפני שאם אחד עושה לשני חסד, יכול להיות שהשני יחזור ג"כ ויעשה איתו חסד, ישלם לו תמורת החסד, משא"כ מת לא יכול להחזיר.

וזה מדובר בחסד שעושים עם הגוף של המת, מה שהולכים להלוויה אמנם כל מה שעושים לטובת המת נחשב חסד עמו.

ובספר סוכת שלם לר' אליהו מגריידיץ, היה צדיק מאד גדול, מביא קל וחומר, דהנה הגוף אינו עיקר האדם, אלא עיקר האדם זה הנשמה, וא"כ אם כשעושים חסד עם הגוף זה כ"כ גדול, על אחת כמה וכמה אם עושים חסד עם הנשמה, שזה העיקר, בוודאי חסד כזה עוד יותר מצווה, ועוד יותר גדול, לכן הוא עושה חברות חברות שילמדו לעילוי נשמות הנפטרים כדי לעשות עמהם חסד.

כי באמת האדם אחרי שנפטר הוא מאוד מסכן כי הוא לא יכול לעשות כבר שום דבר, ולא רק שלא יכול לעשות דברים גופניים, אלא גם "הנשמה" לא יכולה יותר לפעול, וכל זמן שכן אדם חי, כל מה שהוא עושה הוא זוכה שיהיה לו זכויות גדולות מאוד, ומה שהמצווה יותר גדולה זוכה יותר, אבל אחרי שנפטר, הוא שוכב וכבר לא יכול לעשות שום דבר כדי לעלות, לכן כל משהו שעושים בשבילו, זה כ"כ חסד, חסד ממש של אמת, כי הוא לא יכול להחזיר, והוא בעצמו לא יכול לעשות שום מצווה, לא רק בגוף אלא גם בנשמה, לכן אומר שם שזה חסד הכי גדול לעשות חסד עם הנשמות של המתים, יותר ממה שעושים עם הגוף של הנפטר.

שמעתי מרבנו שמנהגו כל בוקר להניח בקופת צדקה כמה מטבעות ואומר שיהיה לטובת נשמת אבי ואמי, אחי ואחותי, ועבור ר' שמחה זליג, וחתנו, ועבור מח"ס ברכת הארץ ר' יהודה לייב מאשבוים זצ"ל, וכל אלו שנהרגו במלחמה, וכל המתים שלא עברו עליהם י"ב חודשים.

והוסיף רבנו אל תחשבו שכיון שזה רק פרוטות אין בכך כלום, אלא זה חשוב מאד למתים ואני מזכיר את חברי וידידי, אבל איני יכול להזכיר את כולם,

בסוף הטיול התברר על ידי המשב"ק כי אותו אדם תמהוני הוא אכן יהודי... חייך ה'פני מנחם' זי"ע ואמר: "מעין טובה אף פעם לא מתחרטים"

עין טובה (אבות ב ט)

של הנרצח. ורק מדין 'רוב' אנו מניחים שהנרצח לא היה טריפה. הרי שלמדנו התורה דבר נפלא: אסור להסתכל בעין מפלילה על שום יהודי. יש לתלות אפילו בדבר רחוק שכזה, מיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי, שמה בדיוק במקום סייף נקב הוה, וכל זאת כדי לא להסתכל על אדם מישראל כעל רוצח. אלא אחר שנתחדשה תורת רוב, הרי זו היא המידה וזו היא העין הטובה. מעתה צא וחשוב בעניינינו – סיים הרבי – הרי כל יהודי באשר הוא שם, הוא אבן טובה. נפש יקרה שנחצבה מכסא הכבוד. ואילו הגויים סורם רע, שורש הטומאה והקליפות. אי לכך, כאשר רואים אדם – מדוע לתלות שהוא שייך לשורש רע? והלא צריכים להביט על הכל בעין טובה, והעין טובה אומרת – אדרבא, בוודאי מזרע ישראל הוא.

אלו היו דבריו בקודש. בסוף הטיול נתברר ע"י המשב"ק שפלוגי אכן יהודי מזרע ישראל הוא... חייך האדמו"ר זי"ע בשומעו זאת, ופניו הווארו, ואמר: "פון א עין טובה האט מען קיין מאל נישט קיין חרטה" – מעין טובה אף פעם לא מתחרטים...

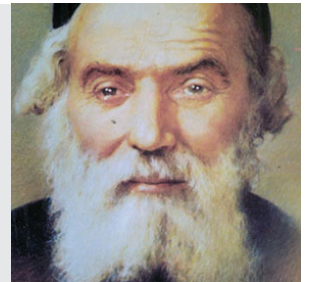
(ע"פ 'זכרונם לברכה', מדברי כ"ק האדמו"ר מטאלנא שליט"א, 'קול התורה' תשרי תשנ"ז עמ' לה)

מתחילת הנהגתו עד סופה לא הפסיק כ"ק מרן אדמו"ר ה'פני מנחם' מגור זצוק"ל לדרוש מן הציבור השתנות במדת העין טובה. בזה ראה את סיבת כל החורבנות ובה תלה סיבת כל המחלות הנוראות רח"ל, ובתיקון מדה זו ראה את סימני הגאולה. פעמים רבות סח בביתו בכאב על השתרשות המדה המגונה של עין הרע, ובכל מאוזה ובכל מהותו לחם בזה.

באחת הפעמים בהן טייל עם אחד ממקורביו במקום מסויים, נטפל אליו בפתח אותו המקום אדם תמהוני שלבושו מרופט וחזותו מבהילה. המשב"ק הפרידו בעדינות, והרבי החל בטיולו עם מקורבו.

נענה האדמו"ר ואמר לבן לווייתו: אי אפשר לדעת כלל אם הוא יהודי או גוי, שחזותו אינה מוכיחה עליו, וכיום שנתרבו בעוה"ר הגויים בישראל אי אפשר לדעת מאומה.

אחר שתיקה קצרה הוסיף ואמר: יש ללמוד מדברי הגמרא בחולין י"א יסוד נפלא בעין טובה. שהרי מבואר שם שללא דין 'רוב' לא היה נהרג רוצח מעולם, מחשש שמה הנרצח היה טריפה, ואפילו אם היינו בודקים אחר הרציחה את הנרצח ומוצאים אותו שלם בכל אבריו, עדיין היינו אומרים 'דילמא במקום סייף נקב הוה' – כלומר, במקום שבו פגעה החרב היה כבר מקודם נקב בגופו

באחד מימי הפורים כשנתקבצו בני הישיבה מסביב לשולחנו של ה'חפץ חיים', כטוב לב המלך אזר אחד הבחורים עוז ואמר: "לא אניח לרבינו עד שיבטיח לי כי אזכה להיות שכנו בגן עדן..."

ויכבד את לבו (שמות ט ז)

הדבר יצא מפי הח"ח, ופניו הבחור חפן, ותחת הבטחה ברורה החל לשנות בדיבורו אנה ואנה כי ההבטחה קשה עליו, ומי יודע אם יעמוד בה, וחושש להבטיח ולא לקיים. אמנם הח"ח פנה אליו ודיבר על ליבו שוב ושוב שיבטיח לו נאמנה על זהירותו מעתה בעניני שמה"ל, ואז ימלא גם הוא את בקשתו, אלא שהבחור היסס ובשום אופן לא התרצה להבטיח.

כאשר ראה הח"ח כי הלה אינו מוכן והוא נחוש בדעתו, ציוה להסירו מלפניו, ואל הסובבים אותו פנה ואמר: וכי יצוה הקב"ה אותנו מצוה שלא נוכל לעמוד בה? רק קצת יעמוד האדם על נפשו ויקבל בקבלה נמרצת והחלטית לבלתי דבר ושמוע לשון הרע – אז יגיעהו העזר האלוקי ויצליחהו לשמור את פיו ולנצור את לשונו כשאיפת נפשו הטהורה.

נתגלגלו הדברים ובאו לאוזניו של ראש ישיבת ראדין, ובשמעו כל זאת אף הוא נשא דבריו באומרו: "אדם מישראל שכבר דרכו רגליו על שערי גן עדן, ובגלל דבר קטן זרק את עצמו חזרה החוצה..."

(מוסף יתד נאמן מתוך 'ארשת שפתינו')

המעשה דלהלן נשמע מפי הגאון רבי הלל זאקס זצ"ל נכדו של מרן החפץ חיים זי"ע.

היה זה באחד מימי הפורים בישיבת ראדין. נתקבצו ובאו בני הישיבה מסביב לשולחנו של החפץ חיים, ויהי כטוב לב המלך אזר אחד הבחורים עוז בנפשו ופנה אל הח"ח באומרו: לא אניח לרבינו עד אשר יבטיח לי כי אזכה להיות שכנו בגן עדן!

בתחילה לא ייחס הח"ח חשיבות של ממש לדברים, אך כאשר הבקשה חזרה ונשנתה פנה לפתע אל הבחור והשיבו: לו יהי כדבריך. מוכן אני לכך. אכן, הלא לבטח תבין כי ודאי ארצה שיהיה לי שכן טוב, וכיוון שאני נזהר כל ימי בעניני שמירת הלשון, ואם אתה ח"ו לא תזהר בזה, הרי ברור שלא נוכל לדור יחד בשכנות טובה. אם כן, אנא במטותא מינך הבטח לי כי מכאן ולהבא תהיה זהיר גם אתה בדבר זה, כך שנוכל להיות שכנים טובים, ואז אבטיחך כי נהיה שכנים לעתיד לבוא בגן עדן.

אפילו אם המוכר רוצה לקחת את האשמה על עצמו, ולומר: "פלוני לא ידע שכבר סיכמת אתי, אלא אני הוא זה ששכחתי ומכרתי לו" – גם זאת אסור

ציור: יואל וקסברג

הצטרפו אלינו ללימוד היומי בספר חפץ חיים

אצלנו בהלכות רכילות מרחיב החפץ חיים ומתאר התרחשות נפוצה בה עלול להיווצר מכשול שכזה: אדם נכנס לחנות ומסכם עם המוכר שיממור לו חפץ מסויים שהוא רוצה לקנות. אחר כך בא מישוהו אחר ומפציר במוכר שיממור לו זאת, והמוכר נענה ומוכר לו. לאחר מכן חוזר הראשון לחנות ומתרעם על המוכר – "מדוע מכרת זאת למישוהו אחר?" מצוי מאוד שהמוכר, ברצותו להסיר מעצמו את הטרעוניה, יגלגל את האשמה על השני, ויאמר לראשון שהשני הרבה בהפצרות והוא לא היה יכול לעמוד מולו. ייתכן גם שכך באמת התרחש במציאות – אולם, מעורר החפץ חיים ומזהיר, אסור למוכר לומר זאת, ויש לזיזוהר בכך מאוד.

וכאן מוסיף החפץ חיים חידוש של ממש הממחיש לנו עד היכן הדברים מגיעים ועד כמה יש לזיזוהר בנְדָקוֹת שבנְדָקוֹת מדיבור שעשוי לעורר שנאה בלב איש כלפי רעהו: כותב החפץ חיים – שאפילו אם המוכר רוצה לקחת את האשמה על עצמו, ולומר: "פלוני לא ידע שכבר סיכמת אתי, אלא אני הוא זה ששכחתי ומכרתי לו" – גם זאת אסור לו לעשות. ומדוע? – כי רגיל הוא מאוד, שאפילו באופן זה יכנס שנאה בלבו על הלוקח השני, שיחשוב עליו שהוא ירד לחייו!". ועל כן – "רק ישיב לו המוכר סתם: 'אני מכרתיה בשגגה לאדם אחר'".

ההלכות הנלמדות היום בסדר הלימוד היומי ב'חפץ חיים' (הלכות רכילות כלל ט סעיף יד-טו) עוסקות במקרה בו מתעורר אצל אדם חשד על חברו שעשה כלפיו משהו שלא כהוגן, והוא שואל אותו: "מי עשה את הדבר הזה?". הדין הוא, שאף אם הנשאל יודע מי עשה את הדבר הזה, אסור לו לומר זאת כדי להסיר מעצמו את החשד, אלא מותר לו רק לומר: "לא אני עשיתי את הדבר". החפץ חיים מציין כאן להלכות לשון הרע (כלל י' סעיף י"ז) שם הרחיב בפרטי הלכה זו. בדבריו שם מבואר שמעיקר הדין מותר לנשאל להכחיש גם אם על ידי כך ייפול ממילא החשד על השני [וב'ביאורים ומוספים' של 'דרשו' אף מובא, שאם אינו יכול להסיר את החשד מעצמו אלא רק על ידי שיאמר בפירוש מי אשם – מותר לו לומר זאת בפירוש]. אמנם החפץ חיים מוסיף שם וכותב, כי למרות זאת ראוי לבעל נפש לקחת את האשמה על עצמו כדי שלא ייפול החשד על חברו! וראה שם ב'ביאורים ומוספים' שיש אומרים שבדבר איסור ממש אין לו לאדם להחזיק עצמו חוטא, וכל שכן כאשר מדובר בתלמיד חכם שיש בזה גם משום חילול ה'.

עוד מוסיף החפץ חיים שם, שכל זה הוא בדבר עוולה ממש. אבל בדבר שאינו עוולה אלא רק השואל חושב שזו עוולה, צריך עיון האם מותר לו להסיר האשמה מעליו אם על ידי כך ייפול החשד על חברו.

המוסר היומי

"כשמוע האיש הדבר הזה נפל על פניו ארצה ויבך בכי גדול, ויאמר: אוי לי! הלא המלך הטוב ורב חסד היה בביתי!"

מתוך לימוד המוסר היומי בספרי החפץ חיים:

והקב"ה קרוב לו. אבל האדם מתעצל בזה יום יום, עד שנפטר ובא לידי חשבון, ושם ימצא הפנקס פתוח וכל עניניו נכתבים ונחתמים, ונשמתו בסכנה גדולה, כי צריך להשיב על הכל תשובה נכונה, ואין לו מה להשיב. והוא צועק: "אוי לי, וי לי! כשהייתי בעולם התחתון היה הקב"ה מצוי אצלי תמיד, והיה ביכולתי לבוא ולהשתטח לפניו ולבכות, והיה מוחל לי על הכל, וגם היה מסייעני לידיעת תורתו ולקיים מצוותיו; אבל כעת, מלבד שמחנה מקטרגים שנבראו מעוונותי סובבים אותי מכל צד, ובושתי וגם נכלמתי להרים פני אליו, וגם כמה אלפים רבואות מלאכי השרת עומדים לפני כבודו ולא יניחוני לדבר אתו ולהזכיר שמו הגדול; הלא גדרי התשובה ננעלו בפני כעת, ולא אתקן ענתתי כי אם ביסורים קשים ומרים. וכל זה רמז לנו הכתוב בקצרה: דָּרְשׁוּ יְיָ בְּהִמְצִאוֹ, קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב, דְּהֵיִינוּ בַעַת שֶׁהוּא מְצוּי לָךְ, בְּעוֹלָם הַזֶּה, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, שֶׁלֹא יִהְיֶה לָךְ רְשׁוּת לְכָל זֶה".

[חומת הדת, פרק יז]

"אמרתי משל נכבד: איש אחד, בעל אכסניה, היתה עליו 'מלשינות' גדולה והיה בסכנה גדולה, ואמרו לו שאין שום עצה כי אם שיבוא לפני המלך בעצמו וישתטח לפניו, והוא איש חסד ורחמן, ובדאי ירחם עליו ויטה דינו לזכות ויצילו. ובימים ההם היה מנהג המלכים שהיו מלבישים עצמם בלבוש פשוט כשאר העם שלא יכירו, והיו נוסעים במדינותיהם להתבונן על עניניהם. ויהי היום, שהמלך נסע דרך העיר ההיא ונתאכסן בבית האיש הזה, ולא הכירו שום איש, וכאשר נסע משם נודע שהמלך עבר דרך העיר ההיא ונתאכסן בבית האיש הנ"ל. וכשמוע האיש הדבר הזה נפל על פניו ארצה ויבך בכי גדול, ויאמר: אוי לי! הלא המלך הטוב ורב חסד היה בביתי! אילו הייתי יודע, הייתי משתטח לפניו, ובדאי היה מוחל לי על הכל, אבל כעת מה אוכל לעשות? ליסע לעיר מלכותו אין בכחי, וגם כמה אנשי הצבא חונים סביב היכלו ולא יניחוני לבוא אצלו. והנמשל – המלך זה הקב"ה, בעת שהאדם בעולם הזה, הוא מצוי לפני ה' תמיד, ואפילו אם קלקל יכול לשוב ולבקש על נפשו להטיב עמו בכל הענינים.

הגרא"מ שך נשאר על עומדו בעוד הגשם יורד בשטף והרוח הקרה מנשבת בכל עוז. לא הועילו כל הפצרותיו של נכדו להזיזו ממקומו. רק לאחר דקות ארוכות נכנס לרכב כשכולו ספוג ונוטף מים

מרן הגרא"מ שך לא שוכח להכיר טובה גם לאחר 60 שנה

אהרן כהן

אָמֵר אֵל אֶהְרֵן (שמות ז, יט)

פירש רש"י: "לפי שהגן היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן".

אחת המידות החשובות ביותר הינה מידת הכרת הטוב. כאשר אדם מכיר בטובה שניתנה לו – הוא יכול להגיע לשלמות המעשים בין אדם למקום, בכך שמכיר בטובותיו הרבות של הקב"ה, וכן בבין אדם לחבירו – בכך שגמלו לו טובה ועליו להשיב להם כגמולם הטוב.

את כוחו וגדולתו של המכיר טובה לשני, ניתן ללמוד מן הסיפור הבא, המובא בספר "בדידי הוי עובדא".

מעשה שהיה בבחור צעיר כבן שלוש עשרה, שלמד בישיבה לבחורים מצוינים באירופה. בחור זה היה הצעיר שבחבורה. בני הישיבה למדו בבית כנסת ישן בעיר, ואכלו אצל בעלי בתים, אשר נהגו להזמין לסעוד על שולחנם. מידי יום סעדו הבחורים במקום אחר. לעיתים, לא הוזמנו הבחורים לשום בית ונותרו רעבים. מקום הלילה היה בבית הכנסת. הבחורים הותיקים "תפסו" להם מקום לינה על הספסלים, ואילו הנער הצעיר נאלץ לישון על הרצפה, מחוסר מקום. בקיץ עוד היה הדבר נסבל, אולם בלילות החורף, כשהקור היה עז וסופות שלגים השתוללו בחוץ, המצב היה קשה מאד, ממש בלתי נסבל. אף במשך היום סבל הבחור, היות וכמעט כל הלילה נדדה שנתו מעיניו, התקשה להישאר ערני במשך שעות לימודו ביום.

יום אחד קיבל הנער מכתב מדודו, אחי אמו, שהיה נפח ומסגר. דודו ביקש להזמין לבוא אליו וללמוד מקצוע. מאחר ולא היו לדוד ילדים, הבטיח לאחיינו כי אם ילמד את המקצוע ויכנס לעסקיו – כל רכושו יוענק לו לאחר מותו. מלחמה פנימית קשה התחוללה בנפש הנער, ולבסוף החליט לקבל את הצעת דודו ולעזוב את הישיבה, אך החליט כי יעשה זאת רק למחרת היום. "זה יהיה הלילה האחרון בו אלון על הרצפה הקפואה", חשב הבחור בליבו.

ויהי בחצות הלילה, הופיעה לפתע אשה בפתח בית הכנסת. הבחור היחיד שנותר ער באותו לילה היה הנער הצעיר שכאמור התקשה להרדם. האישה

ניגשה אל הבחור וסיפרה: "זה עתה קמתי מהשבעה על בעלי, נותרתי לבדי גלמודה, בלי ילדים. בעלי היה בעל בית חרושת לשמיכות, והואיל ונשארו מספר שמיכות בביתנו, אני מעוניינת לתת אותן לבחור ישיבה..."

"מאז", סיפר אותו בחור, "השינה הפסיקה להיות סיבה להפרעה בלימודי", הוא המשיך ללמוד ולהתעלות בישיבה בזכות אותה שמיכה... לימים, הפך אותו בחור לגדול הדור, שרבים יונקים מתורתו, הלא הוא מרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל.

אותה גברת אלמונית חשבה כי אינה נותנת לבחור אלא שמיכה בלבד, אך האמת היא שאותה שמיכה שימשה כ"מעיל לספר תורה"!!!

הסיפור טרם הסתיים. בשנת תשל"ו, ביום חורפי וגשום במיוחד, כשהקור היה גדול, פנה הרב שך זצ"ל לנכדו שיזמין ידיו עם רכב עבורו ללוויה "בבית החיים" הישן בחיפה. כל הנסיונות לשכנעו שיום זה לא נוח ליציאה מבחינת מזג האוויר עלו בתוהו. נכדו של הרב ציפה, שאם כבוד הרב כה הטריח עצמו, ודאי מדובר בלוויה של אדם גדול ויהיה שם קהל רב. להפתעתו, הלוויה הייתה של אלמנה גלמודה ובודדה. את מיטתה ליוו בקושי כמניין אנשים.

הרב שך עמד בגשם משך כל זמן הלוויה, ולאחר סתימת הגולל אמר "קדיש". בחזרתם לעבר המכונית, עצר הרב מלכת ונשאר על עומדו, בעוד הגשם יורד בשטף והרוח הקרה מנשבת בכל עוז. לא הועילו כל שכנועי הנכד להזיזו ממקומו. לאחר דקות ארוכות המשיך הרב לכיוון הרכב, ונכנס לרכב כשכולו ספוג ונוטף מים.

במשך כל הנסיעה חזרה לבני ברק, שמר הרב על שתיקה ולא ענה לשאלות הנכד. בהגיעם לבית הרב, ולאחר שהחליף את בגדיו הרטובים וחימם עצמו, נענה לבקשת הנכד והסביר את מעשיו: "היתה זו האישה שהצילה את חיי, בזכותה נותרתי בישיבה... משך שנים עקבתי אחריה, וכשנודע לי על פטירתה הרגשתי חובה גדולה ללכת ללווייתה".

לשאלת הנכד, מדוע לאחר הלוויה השתהה הרב בגשם השוטף דקות ארוכות, השיב הרב: "רציתי להרגיש ולזכור את הקור והסבל הנורא, שהיו מנת חלקי באותם ימים קשים, כדי שאוכל להעריך את הכרת הטוב אשר חב אני לאשה זו!".